

УДК 177.6

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.54.11>

ФЕНОМЕН ЛЮБОВІ У БУДЕННОМУ БУТТІ ЛЮДИНИ: ЗАРОДЖЕННЯ ЗАКОХАНОСТІ ТА ЦІННОСТІ СІМ'Ї

Надія Павленко

*Центр гуманітарної освіти Національної академії наук України,
кафедра філософії*

вул. Трьохсвятительська, 4, 01601, м. Київ, Україна

Проблематика любові була достатньо повно досліджена від Античності до сучасності. Однак, постає питання, чому любов може бути настільки різною і чи можна досягнути критерії її справжності. Це потребує більш цілісного розгляду любові, передусім в контексті філософської антропології. Багатогранність проявів любові, суперечливість її станів і переживань вимагає структурованого підходу для розуміння послідовності її більш глибокого, зрілого, піднесеного розгоргання у людському бутті.

У даній статті було проаналізовано ідею любові через призму методології метаантропології Н. Хамітова, згідно якої буття людини можна осмислювати у трьох екзистенційних вимірах: буденному, граничному та метаграничному. Вимір буття людини визначається домінантою вольових спрямувань, тобто, буденний вимір спричинений пануванням у бутті людини волі до самозбереження і продовження роду, граничний – волі до влади з одного боку, з іншого – волі до пізнання та творчості, а також волі до справедливості, метаграничний – волі до свободи, любові, толерантності і співтворчості.

В контексті заявленої в статті тематики феномен любові аналізується у буденному вимірі буття, який найбільш тісно пов'язаний із родовим буттям. Саме тому любов було розглянуто насамперед у контексті подружніх та сімейно-побутових відносин, у контексті закоханості і пристрасті, які частково пронизують буденність, підіймаючи людину над нею. Зроблено висновок, що у буденному бутті кохання і пристрасть зароджуються, однак, їх згасання сприймається як належне, поступово витісняючись із буденного буття.

В координатах метаантропології констатується, що буденність відрізняється від повсякденності, адже є більшою мірою внутрішнім станом, в якому згасають душевно-духовні пориви, поштовхи, людина перестає цікавитись собою та Іншим, пізнавати себе та Іншого. Саме у буденному бутті людина найменш особистісно проявлена, тому вибір любові постає між крайнощами стихійності та практичності, обмежується родовими та іншими суспільними канонами. Замкнена у собі безособовість буденності, неможливість духовного та поступове згасання душевного єднання призводить до емоційного відчуження членів сім'ї, перетворення піклування одне про одного у звичку, що призводить до сварливості або байдужості, що добре зображена в українській літературній творчості, зокрема, у соціально-побутових драмах. Однак, позитивною стороною є те, що саме у буденному вимірі любов, яка переживається людиною у закоханості і душевності родового життя, зароджує цінність сім'ї, що особливо важливо для неї у наступних екзистенціальних вимірах – граничному та метаграничному.

Ключові слова: людина, особистість, любов, сім'я, метаантропологія, буденний вимір буття, граничний вимір буття, метаграничний вимір буття, закоханість, пристрасть, звичка, байдужість, об'єктивація, рід, самотність, нудьга, туга, духовність, душевність.

«Щось шепчеш зачаровано і тихо ти,
той шепіт мою душу синьо крає!
І забуваю я, що вмю дихати,
І що ходити вмю, забуваю!»
Г. Чубай. Збірка «П'ятикнижжя»

«Чи він кохав Палагну? Така думка ніколи не займала його голови.
Він газда, вона газдиня, і хоч дітей у них не було, зате була
худібка – чого ж це більше?»

М. Коцюбинський.
«Тіні забутих предків»

Всеосязність любові беззаперечна, адже вона пронизує людське життя багровими ріками проявів, форм і мовних варіацій. Людина може вкладати як поширене, загальне значення у поняття любові, так і знаходити, розкривати власний сенс, бачити рівні, можливості і навіть спостерігати еволюцію любові. Для того, щоб досягнути любов у послідовному розгортанні її глибини і справжності у людському житті, звернемося до проблематики екзистенційних вимірів.

У координатах метаантропології Н. Хамітова екзистенційні виміри буття обумовлені *вольовими імпульсами*, зокрема, *домінантою* одного з цих імпульсів над іншими [8; 10]. Евристичною рисою метаантропології є розуміння послідовної репрезентації трьох рівнів вольових спрямувань у людському бутті: людина на шляху набуття душевної зрілості і усвідомлення себе як особистості прямує від *буденного буття*, яке опосередковане провідною волею до самозбереження і продовження роду, тобто волею до безпеки, захисту та народження нащадків; завдяки глибшому самоусвідомленню з буденного людина виходить у *граничне буття*, яке проявляється у волі до влади з одного боку, і у волі до пізнання і творчості з іншого, а також волі до справедливості; з граничного людина може трансцендувати у *метаграничне буття*, яке розкривається у волі до свободи, любові і співтворчості як провідних мотивах її сенсбуття [8; 10]. Тут необхідно відзначити багатовимірність людського буття, що вказує на важливість гармонійного проявлення людини у кожному з цих вимірів. Іншими словами, згідно з теорією метаантропології, досягнення людиною метаграничного буття не є остаточним кроком її духовного і душевного розвитку. В метаграничному рано чи пізно з'являтися своя буденність і граничність, які *потребують нового розвитку*.

Смисл метаграничного буття в тому, що людина звільняється від внутрішньої самотності, долається відношення до Іншого як до об'єкта, людина виходить у найвищий рівень комунікативної та співтворчої взаємодії зі світом.

У даній статті ми проаналізуємо феномен любові у всіх його можливих проявах у буденному бутті людини. Перш за все, цікаво замислитися, що саме ми вкладаємо в поняття *буденності*? Зазвичай, на думку приходить асоціація з повсякденною необхідністю, чимось звичним і рутинним, що підтримує функціонування життя як у біологічному, так і у соціальному плані. Так як методологічно обрано підхід, де буденність може виступати виміром буття, цікаво провести паралель з концепцією Dasein, яку ми зустрічаємо у К. Ясперса. Дослідниця підходу К. Ясперса Л. Мандришук робить висновок, що «поняттям Dasein Ясперс означає існування людини як форму життя, в якій людина народжується, сприймає, потребує їжі, відпочинку, безпеки, старіє, вмирає тощо. Тобто Dasein є простим наявним людським існуванням, через яке також виявляє себе всеохопне» [4]. В такому

значенні буденність зводиться до *життя-як-існування*, у термінології К. Ясперса – наявного емпіричного існування [12]. Як далі зазначає Л. Мандришук, «поняттям Dasein Ясперс розуміє спосіб, в який людина є – живе існування, яке виявляє природно-тілесну індивідуальність людини, але в якому вона ще не мислить себе і навіть не є свідомою того, що вона “є тут”, адже, згідно з Ясперсом, здатність знання про себе з’являється лише зі свідомістю взагалі» [4]. Судячи з міркувань К. Ясперса, Dasein ототожнюється з *повсякденністю*, що визначена *практичними* життєвими потребами, в яких розчиняється внутрішнє буття людини і тому не активна самосвідомість; людина бачить емпірично представлений світ, але ще не відображує себе в ньому, її увага направлена на предметне, необхідне, *без виходу за межі наявного*. Дитина, яка вперше вивчає іноземну мову, починає з простих очевидних стверджень: «Це – яблуко, а це – стіл», з чого саме і починається оперування мовними структурами, з чого починається власне «я» – що я бачу і що сприймаю. Саме так людина проявляє себе у наявному бутті – це форма існування людини, очевидна данність і слідування за течією звичних потреб. Однак, К. Ясперс закликає до руху до справжнього буття: «Необхідно постійно виривати самого себе зі світу звичних, бездумних речей, що зрозуміло, з найждженої колії, щоб не загубитися там остаточно» [12].

Продовжує цей заклик М. Бердяєв, адже для нього буденність – це те, чому особистість протистоїть, вбачаючи у буденності байдужість і згасання душевно-духовного розвитку людини, поступове відсторонення від росту суспільної моралі, свободи, справедливості і людяності. Так автор висловлює свою думку у есеїстичному творі «Трагедія і буденність»: «Буденність перебуває «з іншого боку добра і зла», її «норми» морально байдужі і потрібні лише для улаштування добробуту, а «трагедія» нерозривно пов’язана з проблемою добра і зла, вона є болісне моральне роздвоєння, досвід моральний і тому тече в межах «добра та зла» [11, с. 298]. У М. Бердяєва буденність *відмежовується від повсякденності*, яка є просто частиною життя будь-якої людини, і набуває характеру занурення особистісного у забуття.

Таким чином, буденність може включати в себе повсякденне, але, на відміну від останнього, екзистенційно ширше емпіричного, наявного буття, адже являє собою проблему, яку ми окреслимо далі.

У метаантропології Н. Хамітова поняття буденності окреслене у одному з ключових її концептів, а саме, *буденному вимірі буття*, означаючи «вимір людського буття, яке є результатом реалізації волі до самозбереження та волі до продовження роду» [8, с. 30], «сприйняття буденності як самоцінності гальмує актуалізацію неповторно-особистісного начала... буденне буття можна охарактеризувати як підкореність Іншому та іншим, невизначеність власного шляху та небажання вибору. Це насолода несвободою, відсутністю відповідальності, що низводить людину до рівня об’єкту. В буденному бутті можна виявити величезну зовнішню активність, однак вона завжди задана із-зовні, а не внутрішньо, глибинно» [8, с. 30]. Буденному виміру буття характерна «насолода несвободою, відсутністю відповідальності, що зводить людину до рівня об’єкта маніпуляцій» [8, с. 30]. Буденний вимір буття репрезентує людину як представника свого роду та цивілізації. Важливо відмітити різницю між інстинктом і волею: «...воля до самозбереження та воля до продовження роду виступають розвитком та трансформацією відповідних інстинктів. Але якщо інстинкт – це зсередини діюча сила, яка проявляється через механізм біо-генетичного наслідування, то воля завжди є надбання окремого індивіда» [9, с. 249]. Тобто, людина орієнтована на власну сім’ю, плекаючи свою родову історію, особливий родовий рід занять, схильностей, релігійних поглядів, систему суджень і принципів, що відрізняють від, як часто кажуть на Закарпатті, «чужої файти», маючи на увазі чужі родинні уклади та риси

характеру, що передаються у спадок. Тому у людини є саме *воля* до продовження роду, що доповнюється волею до самозбереження.

Важливою ознакою буденного виміру буття Н. Хамітов вважає «безособовість та буттєву монотонність перебування» [9, с. 227], що розуміється як неусвідомлення себе як унікальної особистості, відсторонення від своїх глибинних переживань і запитань до себе і світу, коли людина не шукає варіантів, їй достатньо того, що їй «дане ззовні». Також автор додає, що буденність становить собою «примарне та сонне буття, яке можна охарактеризувати як підкореність Іншому та іншим... невизначеність власного шляху та небажання вибору... насолода несвободою, насолода, яка низводить людину до рівня об'єкту... насолода відсутністю відповідальності, адже в буденному бутті людини відповідальність кожного переноситься на всіх, на спільноту» [9, с. 225]. У буденному вимірі буття людина адаптується до навколишнього середовища і створює всі умови для забезпечення базових потреб. Однак, адаптація є скоріше підкоренням обставинам, пануючому устрою та ідеології, людина легко вірить у те, що їй підносять за «правду», частіше відсторонюється від запитань і дискусій, які змушують шукати нові рішення, бачити іншу точку зору, підійматися над обставинами і щось корінним чином змінювати, допоки протилежний «марш» не стає стихійним мейнстрімом більшості.

Тепер нам важливо досягнути *різницю* між буденним та повсякденним. Повсякденність – важлива частина нашого життя, яку ми не можемо не приймати. Практичні задачі, побут, гігієна, звичні дії, графіки і режими – це простір нашого життя. Але повсякденність не значить буденність. Буденність – це стан душі, коли людина нікуди і ні до чого не прагне. Це відсутність ідеалів, відсутність справжніх цілей, імпульсів до пізнання, розвитку. Буденність – це замість спланованого дозвілля задовольнятися лише випивкою та порожньою розвагою. Буденність – це відмова від особистісних зусиль, психологічної, розумової напруги, творчого підходу до вирішення завдань та будь-якого самовираження. У житті може бути повсякденність, але у домінуванні буденності людина згасає, стає заручником інстинктивно-стереотипних імпульсів.

Таким чином, ми усвідомили основні ознаки буденного буття людини. Однак, яким чином проникає у дійсність буденності любов? Можна уявити, що любов легким дотиком все-таки пронизує буденність, одночасно і підіймаючи над нею, відкриваючи свій особливий шарм у закоханості, завдяки якій виникає пристрасть, утворюється стійка прив'язаність до іншої людини. Проте, якщо закоханість суперечить родовим установкам, релігійним, етно-національним поглядам, звичаям тощо, тобто, якщо об'єкт закоханості «надто чужий», вона швидко придушиться. Вибір любові може раціоналізуватися, як, наприклад, у «Лісовій пісні» Л. Українки, коли Лукашу, щиро закоханого у Мавку, мати знаходить невістку Килину, спираючись на власну потребу допомоги у господарстві, а не на почуття сина. Мрійливість Мавки для матері Лукаша – чужа, неприйнятна і незрозуміла риса, яка може тільки нашкодити веденню господарства. Трагедія Лукаша в тому, що він не зміг *протистояти буденності*, яка проявлялася у напорі матері і в укладах непростого селянського життя. Трагедія Мавки – в неможливості вписатися в це життя, знайти себе в ньому, підіймаючи інших над буденністю в натхненному зові музики, співу, співтворчості з коханим. Таким чином, закоханість підіймає людину над буденністю, але вона ще *не усвідомлює цінність* цього виходу, цінність для розвитку своєї особистості перш за все, розкриття світові своєї внутрішньої *духовно-душевної* дійсності.

У буденному бутті любов ототожнюється як із тілесним тяготінням одне до одного у вирі закоханості та пристрасті, так і з турботою про сім'ю, відчуттям спільного, що пов'язує з родом. Н. Хамітов пояснює зародження цінності сім'ї наступним чином: «Взаємодія

чоловічого та жіночого начал у буденності породжує перш за все рід-сім'ю. Рід-сім'я виступає тією найпершою формою організації людського буття у соціумі, члени якої пов'язані між собою спільним походженням і пам'яттю про спільне походження» [9, с. 237]. Однак, щоб сімейне тепло у буденності не згасало, людині потрібно час від часу *підійматися над буденністю*.

Варто підсумувати, що *вибір любові у буденному бутті ще не актуалізований*. Дослідниця О. Романова приходиться до наступного висновку: «...світоглядне сприйняття дійсності у буденному вимірі характеризується низьким рівнем розвитку людини як особистості, то такий індивід може здійснювати вибір любові лише, спираючись на канони роду. Оскільки в даному вимірі існує узагальнений погляд на світ, на інших і на самого себе – як наслідувача родинного кола, що вже є, тому, звісно, про розуміння світоглядних поглядів та принципів іншої родини, не може йти мови. Людина з буденним світоглядом у буденному вимірі, намагаючись здійснити вибір любові, виражає не власну волю, а волю батьків, предків, тощо. Тобто ціннісна підсистема у неї вже означена як незмінна, тверда, нерухома. У такому виборі індивід забуває власне Я, наслідуючи та сповідуючи ідеали та моделі поведінки, так би мовити, «за образом та подобою» [5].

Закоханість, відсторонена від родових канонів, у буденному бутті людини постає як щось трагічне, інколи – навіть опорочене. У поемі Т. Шевченка «Катерина» головна героїня закохується у чоловіка, який абсолютно відчужений від неї світоглядно і культурно через свою роль у соціумі та національну приналежність, але вона цього не відчуває, адже щиро вірить у його кохання. Канони роду захищають від трагічних колізій закоханості, адже висувають вимогу поважати рід, походження, традиції, інакшим чином – людина осуджується без найменшого співчуття.

Таким чином, закоханість у буденному бутті сприймається з певною долею опасіння, адже любов по принципу «притерпиться, то й пригорнеться» видається більш соціально безпечною і посилює ймовірність обрання партнера, який забезпечить і захистить сім'ю, продовжить рід найкращим чином. У повісті М. Гоголя «Вечори на хуторі близ Динканьки» героїня Оксана намагається приховати від самої себе закоханість у сільського коваля Вакулу, глузує з нього, аж поки не отримує про нього сумну звістку – цим самим створюється гранична ситуація. Тому, саме вихід із буденного, фантастично-містичний подвиг Вакули пробудив почуття коханої настільки, що вона їх нарешті усвідомила.

Таким чином, власне у буденному бутті людини закоханість зароджується, адже вона слугує пристрасті, що береже відданість коханій людині та спрямовує до продовження роду і створення сім'ї, однак, водночас закоханість викликає опасіння як щось ірраціональне, що може руйнувати сім'ю, виводити людину із родових канонів, традицій, звичаїв, актуалізувати толерантність до чужого тощо. Цікавий приклад – мультфільм студії У. Діснея «Покахонтас», сценарій якого написаний по мотивам реальної історії про доньку індіанського вождя, яка своїми дипломатичними здібностями досягла високої поваги з боку Великої Британії. У мультфільмі Покахонтас закохується у англійця Джона Сміта, який приїздив зі своєю командою по наказу короля задля пошуку золотих скарбів і освоєння нових територій. Вона допомагає йому зрозуміти цінність розуміння в протиположності жорстокості і несправедливості збройних протистоянь, він все більше звертається до пізнання її світу, побуту, кожен з них підіймається над буденністю. Врешті-решт, Джон Сміт спрямовує свою волю з володіння Іншим до пізнання і розуміння Іншого. Звісно, що такий союз викликає у племені Покахонтас і команди Джона Сміта роздратування і побоювання, адже вони не вірять, що Чужий може бути Другом, який намагається допомогти, а не загарбати. І тільки вчинки головних героїв в ім'я любові дають відчуття обом

сторонам ті катарсичні переживання, той вихід за межі буденного, що спрямовує їх до припинення вогню.

У буденному бутті людини закоханість торкається долі людини як маленький вогник, який не може горіти довго, але може переходити у емоційну турботливість і таким чином компенсувати згасання пристасті. Н. Хамітов, досліджуючи самотність чоловіка і жінки у буденному бутті, зазначає: «Вихід за межі пристасті означає для чоловіка та жінки спробу відновити її у турботі одне про одного та дітей. Діти з'єднують відносини чоловіка та жінки у буденності. Турбота про дітей виступає постійним від-родженням роду та відносин у роді. Мова тут іде саме про буденну турботу, яку у буденній мові ми зустрічаємо у множині («житейські турботи»), і яку ми часто називаємо навіть не стурбованістю, а заклопотаністю. При цьому слід розуміти, що турбота як така має більш широкий екзистенціальний сенс та онтологічні обрії» [9, с. 234]. У буденному бутті людини відбувається поступове стихання жадань і прагнень заради стабільності та спокою, яке забезпечується вже визначеним розпорядком, що обертається на звичку. Таким чином *закоханість* і *пристрасть* перетворюються у *турботливість*, турботливість – у *заклопотаність*, заклопотаність – у *звичку*, звичка – у *байдужість*. Тільки поштовхи, які створюють граничні ситуації, значущі або досить несподівані події, можуть певним чином пробуджувати переживання, які весь час були витісненими. Повне домінування буденності рано чи пізно приводить до згасання всього, що колись людину в глибині душі хвилювало.

Паралель із тим, як закоханість, пристрасть у буденному бутті переходять у звичку і байдужість, можна віднайти у протиставленні ціннісних орієнтацій «володіння» і «буття» в працях Е. Фромма: «Перехід від «закоханості» до ілюзії кохання-«володіння» можна часто з усіма конкретними подробицями спостерігати на прикладі чоловіків і жінок, «закоханих один в одного». У період залицяння обидва ще не впевнені один в одному, проте кожен намагається підкорити іншого. Обидва сповнені життя, привабливі, цікаві, навіть прекрасні – оскільки радість життя завжди робить обличчя прекрасним. Обидва ще не володіють одне одним; отже, енергія кожного з них спрямована на те, щоб бути, тобто віддавати іншому та стимулювати його. Після одруження ситуація часто докорінно змінюється. Шлюбний контракт дає кожній із сторін виняткове право на володіння тілом, почуттями та увагою партнера. Тепер уже немає потреби нікого завойовувати, адже кохання перетворилося на щось таке, чим людина володіє, – на свого роду власність. Ні той, ні інший з партнерів вже більше не докладає зусиль для того, щоб бути привабливим і викликати кохання, тому обидва починають набридати один одному, і в результаті їх краса зникає. Обидва розчаровані та спантеличені. Хіба вони вже не ті люди, якими раніше були? Чи не помилилися вони? Як правило, кожен із них намагається відшукати причину подібної зміни у своєму партнері та відчувається обдуреним. І жоден з них не бачить, що тепер вони вже не ті, якими були під час закоханості одне в одного; що помилкове уявлення, за яким любов можна *мати*, призвело їх до того, що вони перестали любити. Тепер замість того, щоб кохати одне одного, вони задовольняються спільним володінням тим, що мають: грошима, громадським станом, будинком, дітьми. Таким чином, у деяких випадках шлюб, що ґрунтувався спочатку на коханні, перетворюється на мирне спільне володіння власністю, якусь корпорацію, в якій егоїзм одного з'єднується з егоїзмом іншого та утворює щось ціле: «сім'ю» [6, с. 60].

У буденному вимірі буття чоловік і жінка не прагнуть відновляти закоханість одне в одного, адже вона не є стрижневим переживанням у буденності, на відміну від буття граничного, де закоханість часто стимулює на творчість. Однак, зароджуючись у буденному бутті, вона зумовлює пристрасть, яка є хоч і стихійною, але вибірковою – вона

спрямовується саме до конкретної людини. Пристрасть у буденному бутті не може існувати постійно, адже вона потребує виходу із буденності – постійного оновлення і захоплення. Як писала українська поетеса Л. Костенко, «пристрасть – натхнення тіла, кохання – натхнення душі» [1, с. 317]. Для натхнення тіла, як і для натхнення душі, потрібно виходити за межі буденного. Саме тому закоханість і пристрасть часто підіймають людей над буденністю. В іншому випадку «буденне буття не може витримати температури пристрасті і вона... охолоджується і перетворюється у звичку» [7, с. 33]. Пристрасть як «рух, хвилювання душі» за Р. Декартом [13] воліє здійнятися вгору, до возз'єднання з духом, однак, це руйнує звичний гомеостаз буденності, порушує його відчуття спокою і простої очевидності у будь-яких питаннях щодо дійсності, суперечить усталеній традиції, а значить, і безпеці. Пристрасть рано чи пізно стає звичкою, обов'язком, усталеною потребою. Звичка, на погляд Н. Хамітова, це «спроба уникнути трагізмів, пов'язаних із пристрастю та насолодою, спроба знайти пристрасть і насолоду, залишаючись у буденності» [7, с. 33].

Щоб краще усвідомити екзистенційну самотність, яка не дає цілісно розгорнутися любові у буденному бутті, автор концепції метаантропології Н. Хамітов пропонує помірковувати над різницею між переживаннями *нудьги і туги*. «Життя у буденності, навіть породжуючи турботу і стурбованість, приводить до звички та байдужості, які знов і знов відновлюють переживання нудьги. Тепер ми можемо сказати, що нудьга – це переживання пересічного та безособистісного існування, переживання відсутності повноти життя, відсутності її сенсу. Нудьга відкриває перед нами безодню безглуздість буденного буття. Тому ми поспішаємо втекти від нудьги у стан ілюзорної чи дійсної повноти життя. На перший погляд здається, що фундаментальним антиподом нудьги є якщо не стурбованість-заклопотаність, то святковість – явище життя та переживання, що піднімається над всім буденним. Однак досить часто святковість стає лише більш яскравою буденністю, яка відтворює більш яскраву нудьгу. Або точніше: більш глибоку нудьгу, яка межує з тугою. Святковість у буденності є явищем, яке замінює необхідність-роботу на свободу-розвагу. Але у буденній святковості відбувається заміна циклічності роботи на таку ж циклічність розваг. Саме тому в буденну святковість також проникає нудьга й та внутрішня самотність, яку вона приносить із собою» [9, с. 36]. Таким чином, нудьга відрізняється від туги своєю безособовістю, тому вона природньо проникає і заповнює буденний вимір буття людини. Людина не відчуває самотність, адже не звернена до свого внутрішнього світу. Це “поверхова екстраверсія”, яка насправді замикає суто на зовнішньому, або практичному спілкуванні, де внутрішнє, духовно-душевне спілкування здається зрозумілим і непотрібним.

У буденному бутті цінність сім'ї виражається у не тільки клопотанні про спільний статок, але і у піклуванні про дітей, вносячи у взаємовідносини душевну теплоту і радість, що на певний час дуже об'єднує: «діти скріплюють взаємовідносини чоловіка і жінки у буденності» [7, с. 34]. Цінність сім'ї може є однаково важливою у буденному, граничному і в метаграничному бутті людини, однак саме у буденному бутті сім'я часто виступає надцінністю, підіймаючись над цінностями самореалізації, свободи і любові. Саме це часом перетворює цінність сім'ї на культ сім'ї: людина повинна жертвувати своєю особистістю заради своєї ролі у сім'ї, навіть якщо ця жертва сприймається як щось насильне, жити за «вказівкою старших», а суспільні або родові устої створюють заборони, табу, певні обов'язки, яким людина не має право перечити, навіть якщо в неї на те є поважні причини. Але варто усвідомити, що жертвовність, яка не заперечує, а стверджує особистісне начало, заглядає у світ Іншого і впускає його у свій, яка сповнена піднесених почуттів, протиставляється безособовій, вимушеній жертвовності у буденності. Філософ В. Малахов зазначає: «Будь-яка любов, як ми бачили, є жертвою, що здійснюється у радості; але якщо любов

огранюється у сім'ю, жертвність, поглиблюючись, набуває складніших, делікатніших форм. Тому завжди приємно і втішно прийняти вільний дарунок, добровільну жертву того, хто любить; а проте, не можна жити сімейним життям з людиною, котра, як ми відчуваємо, жертвує собою. І неможливо бути добрим сім'янином, переживаючи своє буття у сім'ї як жертву. Чого вимагає тут від людини жертвна радість любові – це, власне, відмови від самої жертвної позиції, перетворення її на готовність бути тим (тією), ким бажає бачити її Інший (Інша), на спокійне щоденне терпіння, справді здатне прощати сім разів по сімдесят сім, не ставлячи собі цього в заслугу. Труд спільного буття, до якого любов нас зобов'язує, – труд настійний і смиренний, одухотворений передбаченням жертвної радості – так малюк, долаючи свої перші кроки і завмираючи від страху, у глибині душі, однак, розуміє, що наприкінці цього ризикованого заходу його підхоплять рідні люблячі руки, – і вже через те цей труд не може не приносити нам найглибшого задоволення, не може не наповнювати вищим смислом усе наше існування; важливо лише цей смисл бачити, розрізнити і не зраджувати» [3, с. 264]. Якщо жертвність у буденності може посилювати егоїзм і байдужість членів сім'ї, заради яких здійснюється така самопожертва, то жертвність із радості зберігає в собі світло особистості, стверджене, вільне «Я», відкрите до діалогу з Іншим і радісної, щирої взаємовіддачі.

У буденному бутті немає тієї внутрішньої напруги, що б спрямовувала людину до вибудовування стосунків на рівні «Я-Ти», що є неодмінною рисою зрілої любові. Вивчаючи діалогічні та персоналістичні ідеї М. Бубера, український дослідник Т. Лютий приходиться до висновку, що «стосунки «Я – Воно» є достеменним взірцем суб'єкт-об'єктних відносин, коли хтось зацікавлено використовує інших, не важливо, особи це чи речі, й не дозволяє їм постати в усій повноті унікальності. Тобто Я-центрична модель явно виглядає замкненою на самій собі. Неважно помітити, що взаємини «Я – Ти» і «Я – Воно» перебувають у незмінному чергуванні. Людина не здатна простою силою волі чи настирливістю зродити стосунки «Я – Ти». Їй доводиться безперестанку прагнути знову й знову вишукувати близькість та довірливість із кожним Ти й таким чином надавати світові й собі сенс» [2, с. 23].

Об'єктивація у сімейних взаєминах добре відображена у «Кайдашеві сім'ї» І. Нечуй-Левицького. Так Маруся Кайдашиха та Омелько Кайдаш ведуть спільне господарство, ростуть синів, однак, поміж заклопотаними буднями помітна явна відчуженість у сім'ї. Кайдашиха знаходить втіху у зверхньому користуванні працею невістки, внутрішньо самотній Кайдаш, зломлений колись трагічною долею і не відігрітий душевністю у подружньому житті та оновленому родинному колі, врешті-решт, спивається у шинку. Кожен починає бачити у одне одному не тільки «чужого», але і «лихого», бажуючого тобі нашкодити, використати тебе, забрати у тебе. Так *байдужість* буденного буття перетворюється на *сварливість*. Надією на примирення виступає всохла груша, яка метафорично відображає безплідність відносин у модусі *володарювання і об'єктивації* домінанти буденного буття в житті людини.

Таким чином, у буденному бутті людини зароджується закоханість і пристрасть, цінність створення сім'ї для фізичної, соціальної безпеки та продовження роду, з'являється вперше «я тебе люблю» – де ще немає пізнання та ствердження особистості Іншого, однак, існує стійка емоційна прив'язаність, симпатія і прихильність. Вибір любові часто регламентований сімейними канонами, звичністю сприйняття образу батька або матері – партнер обирається за схожістю, як, наприклад Карпо Кайдаш із «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуй-Левицького обирає схожу на матір «кусливу» Мотрю, що спричиняє конфлікт схожих за темпераментом персонажів. На противагу Іван Палійчук із повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, який ще змалку протистоїть буденності, закохується

у так само мрійливу, творчу Марічку, а схожа за характером на його матір Палагна викликає у нього байдужість.

Закоханість і пристрасть у сімейно-побутовій площині буденного буття досить швидко згасають, переходячи у хрест шлюбних зобов'язань у надії відновити себе у задоволенні від спільних матеріальних надбань, піклуванні про дітей та усталеній хлопотливості щодо одне одного. Однак, без можливості піднятися над безособовістю буденності, піклування переходить у звичку, на ниві якої можуть виникнути *сварливість або байдужість*. Тому у сімейно-побутових драмах письменники часто змальовують *кумедність сімейного життя у буденності* та трагічні колізії тих людей, які намагаються сам-на-сам їй протистояти. Те ж саме можна сказати про гумористичні шоу, де сміх глядачів викликають саме ті ситуації, де проявлені найбільш акцентуйовані риси спілкування і взаємодії сімейних пар у буденному бутті.

Врешті-решт, приходимо до висновку, що при домінанті буденного буття любов не може бути розкрита і проявлена у всій своїй повноті, адже ще не являється найвищим сенсом в житті людини, навіть якщо це декларується. В координатах метаантропології ми можемо стверджувати, що любов в буденності не має тої екзистенціальної зрілості, яку вона отримує в граничному й метаграничному бутті людини – в силу нерозвинутості особистості в буденному вимірі.

Закоханість, хоч і підіймає людину над буденністю, проте, часто лякає своєю ірраціональністю, виходом за межі, які можуть бути небезпечними, тому стихає, витісняється, набуваючи більш «практичного» і раціонального змісту. В буденному бутті людина не шукає справжньої любові, але тяжіє до звичного і належного, виділяючи таким чином «своє» від «чужого».

Тому в буденності «любов» стає чимось стихійним, або тим, що може бути викликаним суто зовнішніми чинниками – лише певним видом зовнішності, спадковими рисами, приналежністю до певного роду, матеріальним становищем тощо – саме воля до самозбереження і продовження роду буде визначати «об'єкт любові», тим самим породжуючи об'єктивацію у *відносинах*, що означає сліпоту щодо особистісного потенціалу своєї «половинки» і близьких, які *споріднені з нею (родичі)*, або *породжені разом із нею (діти)*.

Критерієм справжності любові завжди є вихід за межі буденності, звернення до особистісного в людині. При цьому позитивною рисою осмислення й переживання людиною любові в буденності є прийняття сім'ї як принципової цінності, що має сенс і для граничного й метаграничного вимірів буття людини.

Список використаної літератури

1. Костенко Л. Записки українського самашедшаго. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. 416 с.
2. Лютий Т. В. Інший і Чужий у структурі людського Я (М. Бубер, Е. Левінас, Ю. Кристева) / Лютий Т. В. // Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство, 2018. Т. 1. С. 20–28.
3. Малахов В. Право бути собою. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. 336.
4. Мандришук Л. Поняття Dasein у філософії Карла Ясперса. Філософська думка, 2015, № 4. С. 87–103.
5. Романова О. Екзистенціальні та психоаналітичні аспекти вибору любові у філософсько-антропологічному дискурсі ХХ–ХХІ ст. Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія», 2020, №41. С. 313–326.

6. Фромм Е. Мати чи бути? Київ: Український письменник, 2010. 226 с.
7. Хамітов Н. Філософія людини: пошук меж // Лекції з філософії. Київ: Наукова думка, 1997. 172 с.
8. Хамітов Н.В., Крилова С.А. Людина і культура: словник. Філософська антропологія, філософія культури, культурологія. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2023. 296 с.
9. Хамітов Н.В. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. Київ: КНТ, 2017. 307 с.
10. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 5-е видання, виправлене і доповнене. К.: КНТ, 2023. 405 с.
11. Berdyayev N. *Sub specie aeternitatis: Articles Philosophic, Social and Literary (1900–1906)*. Frsj Publications. 2019. Pp. 472.
12. Jaspers K. *Way to Wisdom: An Introduction to Philosophy*. URL: <https://archive.org/download/waytowisdomintro00jasp/waytowisdomintro00jasp.pdf> (дата звернення: 13.05.2024).
13. Shapiro L. *Descartes's Passions of the Soul*. *Philosophy Compass* 1/3, 2006. P. 268–278. URL: https://www.academia.edu/832100/Descartess_Passions_of_the_Soul (дата звернення: 13.05.2024).

THE PHENOMENON OF LOVE IN ORDINARY HUMAN BEING: THE BIRTH OF INFATUATION AND FAMILY VALUES

Nadia Pavlenko

Center for Humanitarian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Department of Philosophy

Tryokhsvyatitska str., 4, 01601, Kyiv, Ukraine

The problem of love has been sufficiently fully explored from Antiquity to modern times. However, the question arises why love can be so different and whether it is possible to understand the criteria of its authenticity. This requires a more holistic consideration of love, primarily in the context of philosophical anthropology. The multifaceted manifestations of love, the contradictions of its states and experiences require a structured approach to understanding the sequence of its deeper, mature, elevated unfolding in human being.

In this article, the idea of love was analyzed through the prism of N. Khamitov's meta-anthropology methodology, according to which human existence can be understood in three existential dimensions: ordinary, boundary, and meta-boundary. The dimension of human existence is determined by the dominant volitional directions, i.e., the ordinary dimension is caused by the dominance in the human being of the will to self-preservation and will to continuation of family name, the boundary dimension – by the will to power on the one hand, on the other hand – by the will to knowledge and creativity, and also the will to justice, the meta-boundary dimension – by the will to freedom, love, tolerance and co-creation.

In the context of the topic stated in the article, the phenomenon of love was widely deployed in the ordinary dimension of human being, which is most closely related to ancestral existence. That is why love was considered primarily in the context of marital and family relations, in the context of falling in love and passion, which partially permeate ordinary human being, lifting a person above it. It was analyzed that love and passion are born in ordinary being, however, their extinction is taken for granted, gradually being pushed out of ordinary being.

In the coordinates of meta-anthropology, it is stated that ordinary being is different from routine, because it is to a greater extent an internal state in which mental and spiritual impulses and impulses fade, a person ceases to be interested in himself and the Other, to know himself and the Other. It is in ordinary

being that a person is least personally manifested, therefore the choice of love appears between the extremes of spontaneity and practicality, and is limited by family and other social canons. The self-contained impersonality of ordinary being, the impossibility of spirituality and the gradual fading of spiritual unity lead to emotional alienation of family members, the transformation of caring for each other into a habit, which leads to grumpiness or indifference, which is well depicted in Ukrainian literary works, in particular, in social-domestic dramas. However, the positive side is that it is in the ordinary dimension that the love experienced by a person in the infatuation and soulfulness of family life gives birth to the value of the family, which is especially important for him or her in the following existential dimensions – the boundary and the meta-boundary.

Key words: person, personality, love, family, meta-anthropology, ordinary dimension of being, boundary dimension of being, meta-boundary dimension of being, falling in love, passion, habit, indifference, objectification, gender, loneliness, boredom, longing, spirituality, soulfulness.